

ДІАГНОСТИКА БАНКРУТСТВА У СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО МОНІТОРИНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК

DIAGNOSTICS OF BANKRUPTCY IN ANTI-CRISIS MONITORING SYSTEMS AT AGRO-INDUSTRIAL PRODUCTION ENTERPRISES

УДК 005.584.1:005.334.4-
048.66:658.114.5(477.41)

Фіщук Н.Ю.

к.с.-г.н., доцент,
доцент кафедри аграрного
менеджменту
Вінницький національний аграрний
університет

Михальчишина Л.Г.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

У статті розглянуто питання сутності та об'єктивної необхідності використання підходів антикризового менеджменту в сучасних підприємствах галузі АПК. Визначено необхідність проведення антикризового моніторингу стану підприємств та діагностики як складника, що його забезпечує. Досліджено найпоширеніші моделі прогнозування кризового стану підприємств, їх особливості та недоліки.

Ключові слова: криза, антикризовий менеджмент, антикризовий моніторинг, сільськогосподарське виробництво, банкрутство, ризики, моделі прогнозування банкрутства, діагностика, превентивні заходи, ділова активність, ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість.

В статье рассмотрены вопросы сущности и объективной необходимости использования антикризисного менеджмента в современных предприятиях сферы АПК. Определена необходимость проведения антикризисного мониторинга состояния предприятий и диагностики как его обеспечивающей составляющей. Исследованы

самые распространенные модели прогнозирования кризисного состояния предприятий, их особенности и недостатки.

Ключевые слова: кризис, антикризисный менеджмент, антикризисный мониторинг, сельскохозяйственное производство, банкротство, риски, модели прогнозирования банкротства, диагностика, превентивные меры, деловая активность, ликвидность, платежеспособность, финансовая устойчивость.

The article deals with the question of the essence and objective necessity of using anti-crisis management approaches in modern enterprises of the agro-industrial complex. The necessity of anti-crisis monitoring of enterprises condition and diagnostics, as its providing component, was determined. The most common models of forecasting of the crisis condition of enterprises, their features and disadvantages are investigated.

Key words: crisis, anti-crisis management, anti-crisis monitoring, agricultural production, bankruptcy, risks, models of bankruptcy forecasting, diagnostics, preventive measures, business activity, liquidity, solvency, financial sustainability.

Постановка проблеми. Світова фінансово-економічна криза, яка розпочалася у 2007 р., долається довго і важко. Україна, як і весь пострадянський простір, обтяжений проблемами трансформаційного періоду, переживає складні часи. Впродовж останніх років економічна система в країні не набула ознак стабільного розвитку. Агропромислове виробництво в Україні завжди вирізнялося своїми особливостями та надважливими завданнями у забезпеченні продовольчої безпеки та нарощуванні експортного потенціалу.

За результатами 2017 р. індекс обсягу виробництва продукції сільського господарства становив 102,6%; при цьому 82% підприємств закінчили рік із прибутками, сума яких становила 89 млрд. грн. (для порівняння: у 2016 р. – 21% і 35 млрд. грн. прибутку відповідно). Частка збиткових підприємств скоротилася з 11% у 2016 р. до 8% за останній рік. Рентабельність операційної діяльності становила 42% [2].

І все ж сільськогосподарське виробництво України характеризується складною соціально-економічною ситуацією. Незважаючи на здійснення комплексу важливих організаційно-економічних і правових заходів проведених реформ, значна частина підприємств АПК гостро відчуває фінансові та економічні проблеми. Загальний кризовий стан економіки країни, послаблення ролі держави як суб'єкта виконання регулюючих функцій, несприятливе бізнес-середовище функціонування, безперечно, поглиблюють внутрішні проблеми під-

приємств, обмежують можливості управлінських працівників у їх вирішенні.

Особливої значимості набувають спеціальні підходи антикризового менеджменту, системного використання діагностики фінансово-економічного стану підприємств, постійного моніторингу якісного та кількісного складу активів, ділової активності як основних індикаторів визначення ймовірності банкрутства. У комплексі ці та інші заходи здатні забезпечити збереження ресурсного потенціалу підприємств, упередити кризу, локалізувати її перші прояви, зменшити руйнівні наслідки, відновити життєдіяльність. Підвищеною актуальністю та увагою до різнопланових проблем антикризового менеджменту зумовлений вибір теми даної публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема підвищення ефективності функціонування підприємств галузі АПК в умовах кризи знайшла своє відображення в численних працях вітчизняних учених. Різнопланові питання антикризового менеджменту, фінансової безпеки, необхідності моніторингу фінансових ресурсів для упередження неплатоспроможності розглядаються в працях В.А. Мазура, О.Ф. Томчук [7], Ю.Є. Гайворонської [1], С.І. Прокопчук [11], О.М. Скібіцького [13], О.О. Терещенка [16] та ін.

Над питаннями діагностики фінансово-економічного стану українських підприємств, розроблення методик та їх імплементації, адаптації зарубіжних методик, визначення критеріїв у про-

гнозуванні банкрутства працюють такі відомі вітчизняні дослідники, як О.О. Терещенко [13], А.А. Матвійчук [8], Т.С. Муляр [9], П.А. Стецюк, О.Є. Гудзь [15], Л.С. Кравчук [5], І.П. Ткаченко, О.Д. Удовиченко [17], Л.О. Лігоненко [6], О.О. Сосновська [14] та багато інших. Поряд зі значним обсягом теоретичних та методичних напрацювань щодо кризових явищ, розроблення та впровадження антикризового менеджменту діагностика стану підприємств залишається проблемною і потребує додаткових досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування необхідності здійснення економічної діагностики як базової функції антикризового управління; дослідження сучасних методик аналізу ймовірності банкрутства; визначення прийнятності різних методологічних підходів діагностики кризового стану шляхом їх апробації з використанням загальноприйнятої фінансово-економічної звітності вітчизняних аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий досвід переконує, що уникнути кризових явищ в діяльності підприємств практично неможливо. Криза виникає як результат негативної сукупної дії як внутрішніх (ендогенних), так і зовнішніх (екзогенних) чинників, природа, кількість, співвідношення, інтенсивність і значущість впливу яких на конкретне підприємство є різною.

Зовнішні кризові чинники, які породжені особливостями ринкового середовища (стан економіки, інфляція, конкуренція, попит і пропозиція, невизначеність і зміна поведінки споживачів та конкурентів, нормативно-правове поле діяльності тощо), знаходяться поза межами впливу менеджменту підприємств, тому і протистояти їм складно. Внутрішні кризові чинники формуються у сфері менеджменту підприємства, професійність якого є передумовою забезпечення ефективної діяльності, стабільного розвитку і життєстійкості. Недавні у літературі з антикризового менеджменту часто наголошується, що будь-яка криза на підприємстві супроводжується кризою менеджменту і проявляється нездатністю управлінського персоналу вчасно виявити її перші ознаки, локалізувати перші прояви та упередити їх подальшу руйнівну дію [9, с. 41; 17, с. 124]. Такий менеджмент, який називають кризовим типом, є первинним внутрішнім чинником, головною першопричиною розвитку кризи. Водночас заради справедливості відзначимо, що якісно сформована управлінська команда компетентних і досвідчених фахівців, розуміння і використання стратегічних підходів розвитку підприємства, постійний моніторинг та діагностика стану, розуміння тенденцій у розвитку як самого підприємства, так і ринкового оточення, готовність до потенційних загроз і кризових їх проявів, уміння вчасно й адекватно реагувати на зміни і виклики – це первинні внутрішні чин-

ники опору кризам, незмінна умова недопущення їх фатальних наслідків. Саме такий підхід допоможе проявитися синергетичному ефекту у функціонуванні підприємства, а сформована система менеджменту буде здатною до діагностики, попередження, профілактики, ліквідації кризових явищ і нейтралізації дії кризи в майбутньому, тобто мати ознаки і виконувати основні завдання антикризового менеджменту.

Однак далеко не завжди навіть найякісніший менеджмент окремо взятого підприємства здатний повністю упередити і нівелювати вплив кризових чинників. Кризові явища, які формуються в межах країни або ж в геополітичному просторі, вимагають використання специфічних підходів до антикризового управління, глибокого розуміння природи криз та методів боротьби з ними, спеціально підготовлених кризових менеджерів. Проблема формування і використання антикризового менеджменту підприємств була й залишається надзвичайно актуальною та складною для всіх суб'єктів господарювання галузі АПК. Простіше вона вирішується на великотоварних, інтегрованих аграрно-промислових підприємствах, які для цього мають фінансові і кадрові можливості. Для середніх і малих підприємств вирішувати таке завдання значно складніше.

Начебто всім зрозумілі істини, що передбачити й упередити кризу легше, ніж боротися з її наслідками чи надзвичайними ситуаціями. Превентивні заходи, використання стратегій попередження – це кроки на випередження, які якщо й не убезпечать від кризи повною мірою, то, безперечно, зменшать її глибину, пом'якшать руйнівну дію. На практиці це може стати можливим за налагодженої системи моніторингу, контролю над ключовими параметрами життєдіяльності підприємства, який дасть змогу виявити й оцінити ризики господарської діяльності, тримати під контролем динаміку прибутку та витрат, стан активів підприємства тощо. Такий системний фінансовий аналіз слугує не лише основою для інформаційного забезпечення, а й обґрунтовує прийняті управлінські рішення [7, с. 7]. Очевидно, що моніторинг досить тісно пов'язаний з управлінням, оскільки останнє також передбачає безперервне спостереження за об'єктом управління. Проведення постійного антикризового моніторингу підприємства вважається ключовим аспектом антикризового управління підприємством. у процесі здійснення такого моніторингу визначаються необхідні напрями діагностики.

Особливий інтерес представляє економічна діагностика, яка, по суті, є внутрішнім господарсько-фінансовим аудитом, у результаті якого відслідковуються не лише показники фінансово-економічної діяльності, а й ефективність діючих стратегій, здатність протистояти ризикам. «Тера-

пія банкрутства» – так називає економічну діагностику О.М. Скібіцький, підкреслюючи її здатність виявляти проблеми в діяльності і розвитку підприємств та визначати можливості їх вирішення. Без цього етапу в системі антикризового управління неможливо вибрати і ввести в дію адекватні управлінські, організаційні і фінансові механізми оздоровлення [13, с. 42].

Діагностика банкрутства – це система цільового фінансового аналізу з метою виявити та ідентифікувати параметри кризового розвитку, які можуть розбалансувати систему, знизити її ризикостійкість і становити загрозу банкрутства в перспективі. Вирізняється вона виділенням із системи загального аналізу фінансового стану підприємства особливої групи об'єктів спостереження, які можуть створювати загрозу банкрутства [13, с. 154]. Таким чином, навіть за слабкими сигналами можна було б вчасно й адекватно діяти, не чекаючи критичної стадії розв'язання проблем. На жаль, це вдається далеко не завжди, і підприємства потрапляють в зону критичного і катастрофічного ризику. На переконання П.А. Стецюк та О.Є. Гудзь, це пояснюється відсутністю дієвих і зрозумілих ринкових механізмів управління і протистояння кризам [15, с. 61].

Сільськогосподарським підприємствам галузі АПК притаманний прояв різних видів фінансових кризових явищ, зокрема фінансової стійкості та майнового стану, ліквідності та платоспроможності, ділової активності та рентабельності. Всі вони можуть стати поштовхом до появи ознак банкрутства. За будь-яких обставин розроблення і запровадження адекватних антикризових заходів потребує проведення аналізу фінансового стану підприємства для оцінки подальшої загрози банкрутства [5, с. 1].

Можливостей діагностувати стан підприємства і вчасно виявити ризики більше ніж достатньо. Світовий досвід і практика накопичили велику кількість методичних розробок проведення діагностики банкрутства кількісними й якісними методами, експрес- та поглибленим аналізом кризових явищ. Методичні розробки з використанням ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу дають змогу не лише визначити основні кризові чинники, оцінити їхній вплив, ступінь значущості на кризовий стан підприємства, а й запропонувати систему антикризових заходів.

Серед найбільш відомих і використовуваних багатофакторних моделей діагностики кризового стану та прогнозування банкрутства підприємств назвемо: моделі на основі коефіцієнтів Альтмана, Бівера, прогнозні моделі Тоффлера і Тішоу, модель рейтингового числа Сайфулліна і Кадикова, моделі Фулмера, Спрінгейта, Беєрмана, Давидової і Белікова, Терещенка, методика оцінки платоспроможності Лігоненко та Ковальчук тощо

[9, с. 41; 8, с. 20; 17, с. 124; 13, с. 323; 14, с. 37]. З огляду на сутнісні особливості використання цих моделей і підходів, вони мають різну географічну поширеність у світі. В Україні вони також досить активно застосовуються, однак, не враховуючи особливостей вітчизняної практики, можуть давати суттєві похибки в оцінках, а отже, не дають змоги неупереджено прогнозувати ймовірність банкрутства [9, с. 41]. Більше того, з об'єктивних причин не існує єдиних, узагальнених підходів до діагностики кризового стану та банкрутства, які б забезпечували високу точність отриманих даних і прогнозів для окремих підприємств у різних галузях. Серед основних недоліків використовуваних методик для оцінки фінансового стану українських підприємств найбільш часто називають: неврахування національних та галузевих особливостей об'єкту аналізу; суб'єктивність формування системи показників; ігнорування факту різної вагомості впливу окремих показників на результати аналізу; оперування виключно фінансовими показниками, хоча причини кризових явищ можуть бути і поза сферою фінансів; неможливість виявити чинники, що призвели до загрози банкрутства; неможливість оцінити загальну комплексну картину діяльності тощо [6, с. 85; 9, с. 41; 12, с. 118; 11, с. 87; 4, с. 182; 14, с. 36].

Зазначимо, що в практиці господарювання українських підприємств знаходять застосування адаптовані методики діагностики, які не лише нівелюють недоліки зарубіжних моделей, а й більшою мірою пристосовані до вітчизняних реалій. Йдеться про моделі О.О. Терещенка [16], А. Матвійчука [8, с. 20], Н.Ю. Єршової [3, с. 15], Л.О. Лігоненко та Г. Ковальчук [6], Ю.Є. Гайворонської [1, с. 16]. Та універсальної моделі прогнозування банкрутства все ж не існує.

Для забезпечення єдиного підходу до оцінки фінансово-господарського стану підприємств та виявлення ознак банкрутства, спрямованого на можливість здійснення випереджаючих заходів уникнення кризового стану, виявлення резервів відновлення ефективності виробництва та стану ділової активності, діє Наказ Міністерства економіки України «Про методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій із приховування банкрутства чи доведення до банкрутства» від 17.01.2001 № 10, зі змін та доп. від 19.01.2006 № 81 [10]. Отже, маємо ситуацію, коли, з одного боку, керівники підприємств мають великий вибір методичних підходів для діагностування стану своїх підприємств, а з іншого – вибрати серед них найбільш прийнятні також є проблематичним і потребує спеціальних знань.

Перевіримо різні моделі діагностики банкрутства на матеріалах державного підприємства «Дослідне господарство «Саливонківське» Інсти-

туту біоенергетичних культур і цукрових буряків Національної академії аграрних наук України (далі ДП «ДГ «Саливонківське»).

Таке господарство найкраще підходить і для нашого дослідження – вивчення системи антикризового моніторингу. Розпочнемо з модифікованої п'ятифакторної моделі Е. Альтмана, яка представлена формулою:

$$Z_A = 0,717 \cdot X_1 + 0,847 \cdot X_2 + 3,107 \cdot X_3 + 0,42 \cdot X_4 + 0,995 \cdot X_5 \quad (1)$$

Розрахунок моделі представлено в табл. 1.

Як бачимо, розрахований показник Z_A значно перевищує граничне значення, що свідчить про стабільний і стійкий фінансовий стан підприємства, для якого загрози банкрутства нині не існує.

Досвід використання даної моделі в США, Канаді, Японії, Бразилії тощо показав досить високу точність отриманих результатів. Однак не варто забувати, що з 1983 р., коли Е. Альтман запропонував дану модифікацію своєї моделі, у світі значно змінилися умови господарювання, крім того, вона не враховує умов діяльності ні аграрних підприємств, ні національної економіки загалом.

Оцінка можливості банкрутства англійського економіста Р. Ліса має такий вигляд:

$$Z_L = 0,063 \cdot X_1 + 0,092 \cdot X_2 + 0,057 \cdot X_3 + 0,001 \cdot X_4 \quad (2)$$

Як і в моделі Е. Альтмана, модель Р. Ліса для аналізу використовує показники операційної, інвестиційної та фінансової сфер діяльності підприємства, проте розглядає їх без установаження зв'язків і взаємного впливу. На розмірах коефіцієнтів, безперечно, позначилися позитивні фінансові результати діяльності господарства, розмір валового прибутку якого впродовж 2015–2017 рр. становив 5647–11575 тис. грн., висока частка власного капіталу. Крім того, ДП «ДГ «Саливонківське» за цей період не мало довгострокових зобов'язань, поточні зобов'язання також не суттєві, звідси такі значення коефіцієнтів X_4 в обох моделях. Як і в першому розрахунку, отримані результати та порівняння їх із граничними значеннями Z_L свідчать про повну спроможність підприємства продовжувати свою діяльність і відсутність ризиків банкрутства.

Відомою і популярною в західних країнах є модель Г. Спрінггейта, яка передбачає визначення інтегрального показника оцінки кредитоспроможності і враховує чотири коефіцієнти:

$$Z_C = 1,03 \cdot X_1 + 3,07 \cdot X_2 + 0,66 \cdot X_3 + 0,4 \cdot X_4 \quad (3)$$

Значення показника Z_C змінюється в межах 3,362–5,463, що також переконує у фінансовій стійкості і кредитоспроможності підприємства.

Досить позитивно в практиці антикризової діяльності українських підприємств оцінюється

Таблиця 1

Визначення ймовірності банкрутства ДП «ДГ «Саливонківське» за моделлю Альтмана

Показники та порядок їх розрахунку	Роки		
	2015	2016	2017
X_1 – Власні оборотні кошти / Всього активів	0,227	0,222	0,266
X_2 – Нерозподілений прибуток / Всього активів	0,305	0,091	0,058
X_3 – Балансовий прибуток / Всього активів	0,056	0,053	0,052
X_4 – Балансова вартість власного капіталу / Позиковий капітал	98,010	56,906	85,238
X_5 – Чиста виручка від реалізації / Всього активів	0,372	0,572	0,609
Z_A	42,111	24,870	37,022
Інтерпретація даних	Перевищення граничного значення Z за даною моделлю (1,23) свідчить про стійкий фінансовий стан підприємства, здатність продовжувати свою діяльність, тоді як менші значення вказують на високу ймовірність його банкрутства.		

Таблиця 2

Визначення ймовірності банкрутства ДП «ДГ «Саливонківське» за моделлю Р. Ліса

Показники та порядок їх розрахунку	Роки		
	2015	2016	2017
X_1 – Оборотний капітал / Сума активів	0,237	0,239	0,278
X_2 – Прибуток від реалізації / Сума активів	0,085	0,139	0,156
X_3 – Нерозподілений прибуток / Сума активів	0,064	0,091	0,058
X_4 – Власний капітал / Позиковий капітал	98,010	56,906	85,238
Z_L	0,125	0,090	0,122
Інтерпретація даних	Перевищення граничного значення Z за даною моделлю (0,037) свідчить про спроможність підприємства продовжувати свою діяльність, тоді як менші значення вказують на високу ймовірність його банкрутства.		

Визначення ймовірності банкрутства ДП «ДГ «Саливонківське» за моделлю Г. Спрінгейта

Показники та порядок їх розрахунку	Роки		
	2015	2016	2017
X_1 – робочий капітал / загальна вартість активів	0,227	0,222	0,266
X_2 – прибуток до сплати податків та відсотків / загальна вартість активів	0,064	0,091	0,058
X_3 – прибуток до сплати податків / короткострокова заборгованість	7,40	6,62	4,04
X_4 – обсяг продажу / загальна вартість активів	0,372	0,572	0,609
Z_c	5,463	5,106	3,362
Інтерпретація даних	Критичним значенням рахунку Спрінгейта є рівень 0,862, якщо $Z < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом.		

Система показників прогнозування банкрутства У. Бівера для діагностики ДП «ДГ «Саливонківське»

Показники	Формула	Розрахунок показника	Значення коефіцієнта Бівера за міжнародними стандартами		
			Стабільна фірма	За 5 років до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
Коефіцієнт Бівера У разі якщо цей показник не перевищує 0,2, це відображає небажане скорочення частки прибутку, яка спрямовується на розвиток виробництва	$K_b = (ЧП+Ам) / (Дз+Кз)$ де ЧП – чистий прибуток; АВ – амортизація; Дз – довгострокові зобов'язання; Кз – короткострокові зобов'язання	2015р. -8,132 2016р. -6,078 2017р. -5,857	0,4-0,45	0,17	-0,15
Рентабельність активів	$\frac{ЧП}{A} \times 100\%$ де А – обсяг активів.	2015р. -5,56 2016р. -5,34 2017р. -5,19	6-8	4	-22
Фінансовий леверидж	$Дз+Кз / A * 100\%$	2015р. -0,911 2016р. -1,379 2017р. -1,438	< 37	<50	< 80
Коефіцієнт покриття оборотних активів власним оборотним капіталом	$(Вк - На) / \text{активи}$, де Вк – власний капітал; На – необоротні активи.	2015р. -0,209 2016р. -0,224 2017р. -0,245	0,4	<0,3	< 0,06
Коефіцієнт покриття зобов'язань	$ОА / Дз+Кз$ де ОА – оборотні активи	2015р. -23,98 2016р. -17,28 2017р. -18,02	<3,2	< 2	< 1

модель У. Бівера. Це методика експрес-аналізу, яка дає змогу виявити відхилення в структурі балансу підприємства та вжити відповідних заходів для упередження банкрутства. Згідно із цією методикою, не передбачено розрахунку коефіцієнтів для показників фінансового стану, не розраховується й підсумковий показник.

Як свідчать значення коефіцієнту Бівера за міжнародними стандартами, в основу оцінки покладено відносну прибутковість діяльності підприємства, а прогнозування банкрутства базується на зниженні прибутковості стабільної фірми із 40–45% до 17% (за п'ять років до банкрутства).

За рік до банкрутства підприємство відносно збиткове, на 15%. Якщо значення коефіцієнту Бівера не перевищує 20%, має місце небажане скорочення частки прибутку, який використовується на розвиток та модернізацію виробництва. Розраховані показники по ДП «ДГ «Саливонківське» свідчать про значний запас відносної прибутковості підприємства. При цьому звертає на себе увагу спадна динаміка коефіцієнта Бівера.

Національні особливості економіки найбільш повно враховує вже згадана модель, рекомендована Міністерством економіки України, яка включає в оцінку шість факторів і має такий вигляд:

Визначення ймовірності банкрутства ДП «ДГ «Саливонківське» за моделлю, затвердженою Міністерством економіки України

Показники та порядок їх розрахунку	Роки		
	2015	2016	2017
X ₁ – коефіцієнт покриття (оборотні активи / поточні зобов'язання)	25,40	18,02	17,28
X ₂ – коефіцієнт забезпечення власними засобами (власний капітал – необоротні активи/ оборотні активи)	0,958	0,942	0,944
X ₃ – коефіцієнт оборотності активів (дохід від реалізації продукції/ середньорічна вартість активів)	0,372	0,572	0,609
X ₄ – коефіцієнт рентабельності операційної діяльності (прибуток від операційної діяльності / операційні витрати)	0,178	0,233	0,110
X ₅ – коефіцієнт рентабельності активів (чистий прибуток / загальна вартість активів)	0,056	0,053	0,052
X ₆ – коефіцієнт оборотності залученого капіталу (дохід від реалізації продукції/ вартість залученого капіталу)	40,85	41,47	42,33
Z _{ME}	22,755	15,078	14,211
Інтерпретація даних	Нормативне значення X ₁ = 2, якщо X ₁ < 1, баланс неліквідний Нормативне значення X ₂ = 0,1		

$$Z_{ME} = 1,04 \cdot X_1 + 0,75 \cdot X_2 + 0,15 \cdot X_3 + 0,42 \cdot X_4 + 1,8 \cdot X_5 - 0,06 \cdot X_6 - 2,16 \quad (4)$$

Такі розрахунки дають можливість визначити взаємозв'язки між показниками фінансової звітності підприємства шляхом розрахунку вибірових коефіцієнтів, їх динаміки та порівняння з наявними нормативами. Наприклад, коефіцієнт покриття хоча й дещо зменшується в динаміці, досить далекий від критичного значення, за якого баланс вважається неліквідним. Так, у 2017 р. на кожен гривню поточних зобов'язань припадало 17,28 грн. оборотних активів, що підтверджує платоспроможність. У фінансовій стійкості підприємства переконуює коефіцієнт забезпечення власними засобами, коливання якого несуттєві.

Отриманий інтегрований показник Z_{ME} вказує на низьку ймовірність банкрутства впродовж досліджуваного періоду. Підприємство повною мірою здатне погашати свої боргові зобов'язання.

У ДП «ДГ «Саливонківське» сформовано високопрофесійну управлінську команду, яка вміє досягати поставлених цілей, забезпечувати високі показники використання ресурсного потенціалу, може слугувати прикладом застосування результатів управлінських, організаційних та наукових здобутків. Отримані результати проведеної діагностики ДП «ДГ «Саливонківське» за різними моделями це підтверджують, демонструючи досить високу точність передбачення й однозначність трактування. Підприємство прибуткове і високорентабельне, знаходиться у стані ділової активності, а отже, ліквідне, платоспроможне та фінансово стійке. Отриманий прибуток використовує на розвиток виробництва, і, як результат, рівень платоспроможності його досить високий,

що дає підстави вважати його банкрутство мало ймовірним та прогнозувати значні перспективи розвитку. Водночас будь-які відхилення коефіцієнтів і Z-показників від нормативних значень у майбутньому повинні сприйматися як сигнал небезпеки і необхідність поглибленого аналізу в пошуку причин. Управлінський персонал до цього готовий.

Висновки з проведеного дослідження. Метою антикризового менеджменту є утримання підприємства в зоні економічної і фінансової стабільності, попередження кризових ситуацій, а в разі їх виникнення забезпечення системи заходів швидкого й ефективного виходу із зони ризиків, відновлення стану ділової активності. Діагностика є базовою функцією антикризового менеджменту, вчасне й якісне її проведення дає змогу упередити або ж пом'якшити кризові прояви. У світі напрацьовано значний обсяг моделей і методик аналізу фінансово-економічного стану підприємств та ймовірності банкрутства, які використовують і на підприємствах України. Будучи слабо адаптованими до особливостей національної економіки та галузевої специфіки аграрної сфери, вони не завжди забезпечують високу точність передбачення банкрутства. Проведена нами діагностика також виявила, що в різних моделях має місце певна невідповідність у назві деяких показників фінансового стану, які розраховуються однаково: наприклад, і власні оборотні кошти (модель Альтмана), і робочий капітал (модель Спрінгейта) трактуються як величина власних коштів, вкладених в оборотні активи.

Для отримання достовірних даних бажаним є використання і співставлення результатів аналізу за кількома моделями, включаючи спеціально розроблені і рекомендовані для України. Перспектива подальших досліджень нами вбачається в

удосконаленні наявних методик прогнозування банкрутства, пошуку оптимальних критеріїв із максимальним урахуванням специфіки аграрної економіки та особливостей і тенденцій зміни ринкового середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гайворонська Ю.Є. Методичні основи функціонування механізму антикризового управління підприємством: автореф. ... канд. екон. наук. Київ, 2006. 19 с.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Єршова Н.Ю. Діагностика у системі антикризового управління машинобудівним підприємством: автореф. ... канд. екон. наук: 08.00.04); Харківський політехнічний університет. Харків, 2009. 20 с.
4. Козляченко О.М. Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства при загрозі банкрутства. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 10. С. 182–187.
5. Кравчук Л.С., Воєнна К.І. Антикризовий менеджмент як інструмент недопущення загрози банкрутства. Ефективна економіка. 2012. № 4. С. 1–6.
6. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: підручник для студентів вищих навч. закладів. Київ: КНТЕУ, 2005. С. 85–87.
7. Мазур В.А., Томчук О.Ф., Браніцький Ю.Ю. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів. Економіка. Фінанси. Менеджмент. Актуальні питання науки і практики. 2017. № 3. С. 7–20.
8. Матвійчук А. Діагностика банкрутства підприємств. Економіка України. 2007. № 4. С. 20–28.
9. Муляр Т.С. Імплементация методик та моделей діагностики кризового стану в практиці аграрних підприємств. Економіка та держава. 2017. № 4. С. 41–45.
10. Про методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України від 17.01.2001 № 10, зі змін та доп. від 19.01.2006 № 81. URL: zakon1.rada.gov.ua.
11. Прокопчук С.І. Аналіз світових підходів до пошуку оптимальних критеріїв банкрутства. Економіка та держава. 2012. № 2. С. 87–90.
12. Силенко С.А. Вибір шляхів сучасного антикризового управління промисловим підприємством. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 5. С. 118–127.
13. Скібіцький О.М. Антикризовий менеджмент: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 568 с.
14. Сосновська О.О. Антикризове управління сільськогосподарськими підприємствами. Технологічний аудит та резерви виробництва. 2011. № 2(2). С. 36–39.
15. Стецюк П.А., Гудзь О.Є. Концептуальні основи управління ризикозахищеністю підприємства. Економіка АПК. 2014. № 11. С. 61–67.
16. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія. К.: КНЕУ, 2004. 268 с.

17. Ткаченко І.П., Удовиченко О.Д., Миндря М.А. Узагальнення досвіду розробки та використання системи антикризового менеджменту на підприємстві. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 9. С. 124–127.

REFERENCES:

1. Ghajvoronsjka Ju. Je. (2006) *Metodychni osnovy funkcionuvannja mekhanizmu antykrizovogho upravlinnja pidpryjemstvom* [Methodical bases of functioning of the mechanism of enterprise crisis management] (PhD Thesis), Kyjiv: National Transport University.
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 10th of October 2018).
3. Jershova N. Ju. (2009) *Diagnostyka u systemi antykrizovogho upravlinnja mashynobudivnym pidpryjemstvom* [Diagnostics in the system of anti-crisis management of machine-building enterprise] (PhD Thesis), Kharkiv: Kharkiv Polytechnic University.
4. Kozljanchenko O. M. (2010) *Informacijne zabezpechennja analizu finansovogho stanu pidpryjemstva pry zagrozii bankrutstva* [Information support of company financial condition analysis in the case of bankruptcy]. *Actual problems of the economy*, no. 10, pp. 182-187.
5. Kravchuk L. S. (2012) *Antykrizovij menedzhment jak instrument nedopushhennja zagrozy bankrutstva* [Anti-crisis management as a tool of prevention of bankruptcy threat]. *Effective economy*, no. 4, pp. 1-6.
6. Lighonenko L. O. (2005) *Antykrizove upravlinnja pidpryjemstvom* [Anti-crisis management of enterprise]. Kyjiv: KNTEU. (in Ukrainian).
7. Mazur V. A., Tomchuk O. F., Branicjkyj Ju. Ju. (2017) *Metodyka analizu finansovogho stanu pidpryjemstva vidpovidno do vymogh vnutrishnikh i zovnishnikh korystuvachiv* [Methods of analysis of company financial condition in accordance with the requirements of internal and external users]. *Economy. Finances. Management. Actual issues of science and practice*, no. 3, pp. 7-20.
8. Matvijchuk A. (2007) *Diagnostyka bankrutstva pidpryjemstv* [Diagnostics of enterprise bankruptcy]. *Ukraine economy*, no. 4, pp. 20-28.
9. Muljar T. S. (2017) *Implementacija metodyk ta modelej diagnostyky krizovogho stanu v praktyku aghrarnykh pidpryjemstv* [Implementation of methods and models of diagnostics of a crisis state in the practice of agrarian enterprises]. *Economy and state*, no. 4, pp. 41-45.
10. *Pro metodychni rekomendaciji shhodo vyjavlennja oznak neplatospromozhnosti pidpryjemstva ta oznak dij z prykhovuvannja bankrutstva chy dovedennja do bankrutstva*. [About methodical recommendations for revealing signs of insolvency of the enterprise and signs of actions to hide bankruptcy or bring to bankruptcy]. Order of the Ministry of Economy of Ukraine from 17.01.2001, no. 10 edited from 19.01.2006, no. 81. Available at: [//zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua). (accessed 14th of October 2018).
11. Prokopchuk S. I. (2012) *Analiz svitovykh pidkhodiv do poshuku optymalnykh kryterijiv bankrutstva* [Analysis of global approaches to finding of optimal bankruptcy criteria]. *Economy and state*, no. 2, pp. 87-90.
12. Sylenko S. A. (2010) *Vybir shljakhiv suchasnoho antykrizovogho upravlinnja promyslovym pid-*

pryjemstvom [The choice of ways of modern crisis management by an industrial enterprise]. Actual problems of the economy, no. 5, pp. 118-127.

13. Skibicjkyj O. M. (2009) Antykryzovyj menedzhment [Anti-crisis management]. Kyjiv: Centr uchbovoji literatury. (in Ukrainian)

14. Sosnovs'jka O. O. (2011) Antykryzove upravlinnja sil's'jkoghospodars'jkykh pidpryjemstv [Anti-crisis management of agricultural enterprises]. Technological audit and production reserves, no. 2 (2), pp. 36-39.

15. Stecjuk P. A., Ghudzj O. Je. (2014) Konceptualjni osnovy upravlinnja ryzykozakhyshhenistju pidpryjem-

stva [Conceptual bases of enterprise risk management]. Economy of agroindustrial complex, no. 11, pp. 61-67.

16. Tereshhenko O. O. (2004) Antykryzove finansove upravlinnja na pidpryjemstvi [Anti-crisis financial management of the enterprise]. Kyjiv: KNEU. (in Ukrainian)

17. Tkachenko I. P., Udovychenko O. D., Myndrja M. A. Uzaghaljnennja dosvidu rozrobky ta vykorystannja systemy antykryzovogho menedzhmentu na pidpryjemstvi [Summarizing the experience of developing and using an anti-crisis management system at the enterprise]. Investments: practice and experience., no. 9, pp. 124-127.

Fishchuk N.Yu.

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Agrarian Management,
Vinnytsia National Agrarian University

Mykhalchyshyna L.H.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Global Economy,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

DIAGNOSTICS OF BANKRUPTCY IN ANTI-CRISIS MONITORING SYSTEMS AT AGRO-INDUSTRIAL PRODUCTION ENTERPRISES

In today's conditions unfavourable for the economics of agricultural enterprises, a big importance has been given to the significance of crisis management, the systematic use of diagnostics of the financial and economic condition of agrarian enterprises, and the continuous monitoring of the probability of their bankruptcy.

Of particular interest is economic diagnostics, which in essence is an internal economic-financial audit, which results in tracking not only the indicators of financial and economic activity but also the effectiveness of existing strategies, the ability to withstand risks. The introduction of adequate anti-crisis measures requires an analysis of the financial condition of the enterprise to assess and forecast the possibility of bankruptcy and to substantiate the system of anti-crisis measures.

For objective reasons, there are no single, generalized approaches to diagnosing a crisis situation and bankruptcy that would ensure the high accuracy of the data and forecasts obtained for individual enterprises in different industries.

The diagnostics we made revealed that there is a certain discrepancy in the name of some indicators of the financial state that are calculated in the same way in different models: for example, both own working means (Altman model), and working capital (Springate model) are interpreted as the amount of own funds invested in current assets.

Among the main imperfections of foreign methods for forecasting of bankruptcy probability should be noted: non-considering of national and sectoral features of the object of analysis; subjectivity of the system of indicators formation; ignoring the fact of different weighting of the influence of individual indicators on the results of analysis; operating exclusively on financial indicators, although the causes of the crisis can be out of the financial sphere; impossibility to identify the factors that led to the threat of bankruptcy; the impossibility to see general complex picture of functioning, especially in the sphere of agro-industrial production.

Agrarian enterprises are characterized by showing various types of financial crisis phenomena, in particular financial stability and property status, liquidity and solvency, business activity and profitability, which is explained both by the specific nature of economic conditions of their functioning, and by the specific features of the formation and use of their material and financial resources.

According to the results of the study, it is found that bankruptcy forecasting models, which are most widely used in economically developed countries of the world, do not always allow us to identify the causes and assess the possibility of a company entering the zone of critical risk in the conditions of Ukrainian realities.

The necessity of adaptation of methods of forecasting the probability of bankruptcy in the conditions of the national economy, existing risks, features of enterprise accounting in Ukraine in general and in branches of the agroindustrial complex in particular is determined.